

La recerca en el treball social per identificar la vulneració de drets socials

Research in Social Work to identify social rights violations

Teresa Bermúdez¹, Mercè Darnell² i Marta Plujà³

Resum

Impregnada dels valors de justícia, solidaritat i responsabilitat social que es desprenen de la Doctrina Social de l'Església, l'acció social de Càritas Diocesana de Barcelona pretén, des dels seus orígens, la satisfacció de les necessitats humanes bàsiques i la distribució equitativa dels recursos materials.

Per fer-ho, partim del coneixement de les realitats de la pobresa i l'exclusió, mirem d'identificar-ne les causes i fem denúncia profètica de les injustícies per intentar assolir una societat més justa.

Aquest coneixement sorgeix de la recerca feta a diferents nivells: analitzant el context, a partir de les dades de les persones ateses, comptant amb la veu experta de col·laboradors externs, però sempre enfocada a lluitar pels drets fonamentals en sentit ampli i a garantir l'exercici d'aquests drets per part de tothom, també de les persones més vulnerables.

Paraules clau: Recerca, drets socials, drets humans, justícia, igualtat.

Per citar l'article: Bermúdez, Teresa; DARNELL, Mercè i PLUJÀ, Marta. La recerca en el treball social per identificar la vulneració de drets socials. *Revista de Treball Social*. Col·legi Oficial de Treball Social de Catalunya, abril 2016, n. 207, pàgines 129-142. ISSN 0212-7210.

¹ Cap del programa Sense llar i habitatge de Càritas.

² Adjunta d'Acció social de Càritas.

³ Tècnica d'Anàlisi social.

Abstract

Imbued with the values of justice, solidarity and social responsibility arising from Catholic social doctrine, social action of Caritas Diocesan of Barcelona aims since its inception, to satisfy basic human needs and promote an equitable distribution of material resources.

To do so we base our knowledge on the realities of poverty and exclusion and we try to identify its causes to make prophetic denunciation of injustice and to try to achieve a fairer society.

This knowledge comes from the research done at different levels: analyzing the context, collecting data from attended people, voices of expert collaborators, but being always focused on fighting for fundamental rights in the broadest sense and on guaranteeing the exercise of these rights by all, including the most vulnerable people.

Key words: Research, social rights, human rights, justice, equality.

La perspectiva dels drets socials a Càritas

Al llarg de la història de Càritas Diocesana de Barcelona (a partir d'ara CDB) tenim multitud d'exemples de com la recerca ha contribuït a identificar la vulneració de drets socials en la nostra societat i, en conseqüència, a crear recursos i serveis destinats a posar-hi remei.

De fet, amb la perspectiva dels anys apareix de forma nítida aquesta mirada. No cal fer una revisió exhaustiva de la nostra acció social per veure que, no només portem la defensa dels drets socials en el nostre ADN, sinó que és herència directa de la Doctrina Social de l'Església (DSE).

Impregnada dels valors de justícia, solidaritat i responsabilitat social que es desprenen de la DSE, l'acció social de CDB pretén, des dels seus orígens, la satisfacció de les necessitats humanes bàsiques i la distribució equitativa dels recursos materials.

Per això, la justícia i la justícia social es consideren la principal defensa contra qualsevol forma d'opressió i com a la base d'un desenvolupament humà igualitari.

En posar la persona al centre, les nostres accions han de ser integrals, teixir xarxes de suport i qüestionar la injustícia. I compartir el patiment de l'altre solidàriament.

Treballar des de les potencialitats i les capacitats de les persones, acompanyant processos, és treballar en la *reapropiació* i la defensa dels drets. També ens fa ser solidaris en la recerca de solucions.

I en ajudar que les persones siguin protagonistes de les seves

vides (a través de la satisfacció de les seves necessitats) les acompanyem en la participació activa i responsable.

Els drets socials fan referència a aquells aspectes que afecten directament la vida quotidiana: la salut, l'educació, el treball, l'habitatge, l'accés a la cultura, etc. Quan es vulneren, es limiten les possibilitats de dur una vida digna i autònoma.

Partim de la base que els drets socials no gaudeixen de la mateixa protecció que els drets civils i els polítics. Això els fa més febles i, per tant, mereixedors d'una atenció especial per part nostra.

Des de CDB es treballa tant perquè les persones acabin exercint els drets, així com per aconseguir un canvi que materialitzi els drets (sensibilització) i la denúncia de les vulneracions de drets (denúncia).

Però què hi té a veure la recerca en tot això?

En la defensa dels drets socials, a Càritas partim del coneixement de les realitats de la pobresa i l'exclusió, mirem d'identificar-ne les causes i fem denúncia profètica de les injustícies per intentar assolir una societat més justa. Tot plegat no és poca cosa.

Des de la nostra perspectiva, com a part de l'Església, aquest coneixement de la realitat només es pot fer a partir del mètode que implica veure la realitat que ens envolta per després jutjar, comparant-la amb l'ideal, l'ètica que es desprèn de l'Evangelí i, des de la Fe, actuar per transformar-la.

És, per tant, un mètode que aporta sentit crític, des de l'òptica creient, però aprofitant les eines que ens proporcionen les ciències socials.

Per poder actuar, doncs, cal conèixer en profunditat (veure) l'objecte d'avaluació. I aquest veure, en sentit ampli, és el que fem a través de la recerca.

La nostra manera d'actuar porta implícit un esperit de millora que fa que desenvolupem la nostra activitat buscant permanentment millorar i aplicar idees innovadores, sempre en benefici de la persona, la comunitat i la societat en el seu conjunt. I també, busca enfortir l'anàlisi de la realitat social, per a un major compromís amb els últims i no atesos.

Així, el desafiament consisteix a assegurar que el nostre actuar portarà una globalització del bé comú sense deixar ningú al marge.

Però no és tot, el mandat institucional és fer tot això, però fer-ho sense duplicitats, amb austeritat, amb la màxima qualitat, obtenint els millors resultats, el màxim benefici per a les persones que es troben en situació més vulnerable o excloses.

I tots aquests requisits és clar que només és possible complir-los si es manté un esperit obert, l'ànim despert i una actitud creativa. Tres elements indispensables que Càritas atresora des del seu inici i que l'han convertit en referent del treball social.

Ara bé, la recerca a CDB no s'entén només com a fruit d'aquest

Per poder actuar, doncs, cal conèixer en profunditat (veure) l'objecte d'avaluació. I aquest veure, en sentit ampli, és el que fem a través de la recerca.

veure extern, sinó que també suposa un procés de reflexió sobre la pràctica diària, una avaluació anual i continuada de la nostra acció que ens porta a marcar objectius i prioritats, a proposar canvis i adaptar els nostres serveis a la realitat de cada moment. Una realitat canviant i complexa.

I tenim la sort de poder-ho fer amb la llibertat de no dependre de subvencions públiques. Comptar amb fons propis ens permet innovar sense haver de renunciar a la pròpia independència, als propis principis.

Recerca pionera

Aquests ingredients essencials són els que posseïen, ja a les dècades dels anys seixanta i setanta del segle passat, les treballadores socials de CDB que van començar a treballar a Ciutat Vella, Can Tunis, Can Valero de Barcelona; a Terrassa, Sabadell; als barris Bufalà i Sant Roc de Badalona; a Sant Adrià de Besòs; a Santa Coloma de Gramenet i als barris Can Pi i la Bomba de l'Hospitalet aprofitant l'escletxa que els obrien els "Centres Socials" -als quals Càritas, precisament, donà cobertura jurídica-.

En un moment en què no existia l'estat del benestar, Càritas va ser capdavantera en la promoció i implementació dels serveis socials.

El primer informe que tenim documentat com a tal data del 1978, i es tracta d'un estudi sobre la infància en risc al barri del Raval de Barcelona.

El primer informe que tenim documentat com a tal data del 1978, i es tracta d'un estudi sobre la infància en risc al barri del Raval de Barcelona. Es féu a partir de l'anàlisi de les situacions que cada dia vivien les nostres treballadores socials. L'experiència i la reflexió sobre la realitat va servir perquè es creessin els primers serveis específics per a aquells infants i donà peu a què s'obrissin a la resta dels territoris de la diòcesi.

Ara bé, segurament el cas més emblemàtic en aquest sentit fou l'estudi que es publicà el 1982: "Un aspecte de la marginació a casa nostra. Els beneficiaris del FAS".

El col·lectiu que formaven les persones beneficiàries del FAS⁴ era, en principi, ben definit, hi havia establertes unes condicions i uns requisits per acollir-se a aquesta ajuda de 5.550 pessetes mensuals.

Però, qui eren aquestes persones? Quina edat tenien? On i amb qui vivien? Quin era el seu estat de dependència física? Com era el seu habitatge?

La resposta a aquestes i altres preguntes només es podia donar amb el coneixement directe de les persones i això es va fer amb un estudi sense precedents pel moment en el qual es realitzà.

CDB va coordinar l'entrevista a les 32.791 persones beneficiàries d'aquesta prestació i en va poder extreure unes conclusions que

⁴ Real Decreto 2620/1981, de 24 de julio, por el que se regula la concesión de ayudas del Fondo Nacional de Asistencia Social a ancianos y a enfermos o inválidos incapacitados para el trabajo.

servirien, no només per desplegar el catàleg de serveis adreçats a gent gran de la institució, sinó també de bona part del que es desplegaria en la futura llei de Serveis Socials uns anys més tard (1985).

Fruit d'aquest treball, es va evidenciar que un col·lectiu important de persones de la nostra societat no podia exercir els seus drets perquè els desconeixia, o perquè el seu grau de dependència li ho impedia.

I va ser així com es va començar a plantejar un treball dels serveis socials que anés més enllà de respondre a les demandes, es va veure la necessitat de prendre la iniciativa i establir prioritats. I aquests foren els paràmetres de la primera llei de Serveis Socials.

Després d'aquell treball pioner n'han vingut d'altres, alguns com "Llar infantil. Reflexió d'un educador" (1991) o "Centre Sara. Deu anys de vivències, experiències i records" (2005), que explicant dos projectes propis han contribuït, també, a la formació del voluntariat de la nostra institució.

Uns altres s'han publicat amb el format d'informe per tal de sumar-se al debat i a la reflexió sobre multitud de temes:

2003 - "Habitatge: Luxe o necessitat?"

S'hi posava en evidència el greu problema que suposava la manca d'habitatge per a la població d'absoluta insuficiència econòmica i que ja en aquell moment aventurava conseqüències insospitades.

Molt abans que esclatés la bombolla immobiliària, a CDB ja vàiem als nostres despatxos com, al contrari del que es pensava, no es tractava només de persones immigrades, el 30% de les afectades de mal allotjament eren de nacionalitat espanyola, perceptores de pensions mínimes, subsidis o sense ingressos.

Calia posar-nos-hi de valent per buscar alternatives amb imaginació, però també per instar les administracions públiques que fessin el possible per desenvolupar un dret constitucional i de ciutadania -que no un luxe- i fessin un esforç regulador del mercat immobiliari, protegint les posicions més dèbils.

2004 - "Un futur per a tothom. La inserció laboral"

La inestabilitat i la precarietat són trets definitoris de mercat laboral d'aquell moment. Per la nostra experiència, els grans factors d'exclusió social eren (i són encara) la precarietat laboral i la manca de suport relacional.

En l'ideari de CDB res no justifica que l'accés a un treball digne esdevingui impossible, en particular per als més fràgils, pensem que no hi haurà progrés econòmic sense el progrés de tots.

2005 - "Un Consens Social per a un futur de ciutadania"

Càritas féu una crida respecte dels drets fonamentals de la persona independentment de la seva procedència, creença o posició social.

Amb aquest informe férem pública l'aposta de CDB per un model integrador, en favor del reconeixement de drets i deures

per a tothom, i pel rang de ciutadania dels qui s'anaven incorporant de nou al teixit social existent. Era una primera proposta cap a un nou consens social que ens ajudés a construir un model de societat plural i integrador, basat en la convivència que es fonamenta en la justícia, la pau i el respecte pels altres.

2007 - "L'Habitatge, un factor d'exclusió social"

Amb el suport de les dades -quantitatives i qualitatives- de persones ateses, s'hi feia un esbós de la situació de l'habitatge per tal de comprendre millor la situació de les persones que s'acosten a CDB.

Es volia reivindicar la necessària responsabilitat política de garantir el dret a un habitatge digne, que seguia essent un dret social pendent, des de la perspectiva de la dignitat de la persona.

2007 - «Vides trencades. Pobresa i salut precària: una visió des de Càritas»

L'informe recull les opinions dels professionals de Càritas i d'altres entitats que ens són molt properes i que destaquen per la seva experiència i coneixement en l'àmbit de la pobresa i la salut a Barcelona, amb l'objectiu d'abordar des d'una perspectiva integral i centrada en la persona, les dificultats socioeconòmiques i l'atenció a la salut.

2010 - "Amb sostre i sense llar"

Una llar té a veure amb el sostre, però a més és l'espai que proporciona intimitat, protecció, on es guarden els records i es fabriquen els somnis i els projectes i, també, és on es guarden els béns personals, siguin molts o pocs.

Es féu en un moment en el qual la crisi econòmica global i globalitzada ja sacsejava amb força les economies familiars i mostrava la precarització de l'habitatge com a una de les primeres conseqüències. Per això, també s'hi recullen les històries de vida d'algunes de les persones que en ple segle XXI no poden accedir a un habitatge propi (ni de lloguer ni de compra).

2013 - "Llar, habitatge i salut. Acció i prevenció residencial"

En aquest informe, cada un dels eixos de treball són descrits i analitzats amb la voluntat i desig de compartir el coneixement.

A banda de fer un repàs per l'acció social en concepte d'habitatge de CDB, la darrera part de l'informe es dedica a la publicació dels resultats de l'estudi realitzat en col·laboració amb l'Agència de la Salut Pública de Barcelona, en el marc del projecte europeu SOPHIE.

És la primera vegada que s'estudien i analitzen les desigualtats de salut entre països, i com influeixen en aquestes desigualtats, les condicions d'allotjament. Els resultats, d'una banda corroboren i eixamplen la impressió que es té de la fràgil i vulnerable situació de les llars afectades per problemes de mal allotjament o de pèrdua de l'allotjament, i, d'altra banda, resulten una eina preciosa

per a formular estratègies d'actuació i recomanacions i demandes d'actuació a les administracions públiques.

2014 - "Infància, el seu benestar, el nostre objectiu"

Els infants no voten, no es manifesten, tenen molt poca capacitat per incidir en la societat que els ha de procurar el benestar, per això a CDB creiem que és especialment important que esmercem recursos a salvaguardar el seu benestar, ja que allò que es viu durant les primeres etapes de la vida té unes implicacions decisives sobre la resta del cicle vital.

Els infants no voten, no es manifesten, tenen molt poca capacitat per incidir en la societat que els ha de procurar el benestar...

2015 - "Canvis en l'habitatge i salut en població vulnerable. Seguitment d'una mostra de persones ateses per Càritas Diocesana de Barcelona"

Aquest treball s'emmarca, també, dins del programa europeu SOPHIE i la col·laboració amb l'Agència de Salut Pública de Barcelona.

S'hi presenten els resultats d'una segona entrevista, a les mateixes persones entrevistades en l'informe del 2013, amb l'objectiu d'analitzar l'impacte en la salut dels canvis en les condicions econòmiques i d'habitatge.

Les conclusions revelen que les polítiques i intervencions que millorin la situació econòmica i l'accés a un habitatge assequible i adequat en les persones afectades per la crisi econòmica poden conduir a millores en la salut i la salut mental.

Construir des de l'anàlisi

Més enllà de la utilitat d'aquests informes per fer visibles les situacions d'exclusió que viuen moltes famílies del nostre entorn i per clamar per un canvi en la legislació que faci possible el reconeixement dels drets socials que es mostren clarament vulnerats, han servit per poder anar adequant l'acció social de CDB a les noves necessitats.

Així, fruit de la recerca van sortir els centres oberts per a infants i adolescents, ara farà 25 anys. Durant aquest temps, s'han anat transformant de la mateixa manera que ho han fet les circumstàncies vitals, socials, culturals i econòmiques dels infants, adolescents i famílies que acompanyem.

Es tracta d'un servei que es desenvolupa en horari extraescolar i que pertany al primer nivell d'atenció de la Xarxa de Serveis Socials i també al Sistema de Protecció a la Infància i l'Adolescència.

L'acció socioeducativa que s'hi desenvolupa és de caràcter preventiu i s'adreça a infants i adolescents que poden presentar factors de risc i també als seus pares, mares o cuidadors principals que, majoritàriament, viuen en entorns vulnerables que afecten de forma negativa el seu desenvolupament.

A començament dels anys 1980 sorgeix un altre dels serveis arran de l'eclosió d'una nova malaltia infecciosa, el VIH-Sida. Una

dècada més tard es va viure una autèntica revolució en el maneig dels pacients infectats, fet que va repercutir en un augment de la supervivència i una millora de la qualitat de vida de les persones infectades.

Va ser llavors (1992) que a CDB vam crear la casa d'acollida Sara, en un principi pensada per acollir els malalts en fase terminal, amb l'objectiu de fer un acompanyament digne a la mort. Però a mesura que avançava la investigació i la malaltia s'anava fent crònica, s'anà reestructurant el projecte vers un acompanyament en l'autonomia de les persones ateses.

Fins al moment de la creació de Càritas Diocesana de Terrassa (la casa està situada a Sabadell), la casa depenia del Programa Sense Llar i Pobresa de CDB i tenia l'objectiu de ser un marc de referència física que cobrís les necessitats bàsiques, sanitàries, d'higiene, alimentació, aixopluc, etc.; però també un marc afectiu que propiciés un clima familiar i d'acollida que permetés fer front a la malaltia a més d'una referència que per mitjà de les relacions personals, les activitats ocupacionals, laborals, recreatives, etc., es desenvolupessin en la persona actituds de lluita per la vida, en lloc d'una espera passiva de la mort.

A mitjans dels anys 1990, amb l'arribada de multitud de joves d'origen magribí, la majoria menors i en situació de desemparament, a CDB ens vam veure empeses a cobrir-ne les necessitats bàsiques, ja que a Barcelona no les cobria ningú més. Veient aquesta realitat, es va començar a fer treball de carrer amb un educador amb la intenció de detectar les necessitats reals, dificultats i motivacions dels menors per tal que poguessin accedir als recursos públics. D'aquest treball de camp en va sortir el projecte Al-Qàntara.

Al-Qàntara es va iniciar el maig del 1998 i fins a l'agost del 2003 es va concretar en diferents respostes com: el Centre d'acolliment diürn Al-Qàntara per a menors d'edat, el projecte Adam per a joves de 18 a 20 anys i el Centre residencial d'estada limitada Al-Qàntara per a adolescents i joves de 16 a 18 anys.

Amb tots aquests projectes interrelacionats a CDB oferíem als menors i als joves una residència legal mentre es començava a tramitar la documentació per poder regularitzar la seva situació al país i treballàvem la formació ocupacional per tal que aconseguissin el permís de residència.

Al-Qàntara donava a cada jove un seguiment individualitzat amb un pla de treball que tenia en compte totes les dimensions de la personalitat de cadascú. I també, suposava per als joves un punt de referència un cop feien vida autònoma.

Aquest projecte va demostrar que amb un bon diagnòstic del fenomen i una bona intervenció professional dotada de recursos (humans i materials) es podien donar alts índexs d'integració social dels nois d'origen magribí no acompanyats. De fet, coordinat per la Fundació Pere Tarrés i un conjunt d'entitats socials i Universitats d'arreu de la UE, a partir d'Al-Qàntara vam participar en el projecte CONRED contra la violència exercida a infants i adolescents immigrants sense xarxa de suport social, que en el marc del

programa europeu DAPHNE, comparava la situació d'aquest col·lectiu als diferents països i recollia un seguit de bones pràctiques, com la nostra.

Aquest projecte no va ser l'únic adreçat a població immigrada construït des de l'anàlisi de la realitat.

L'any 2001, un cop acabades les tancades d'immigrants a algunes esglésies de Barcelona i Cornellà amb les que demanaven la regularització de la seva situació legal, a CDB vam posar en marxa un operatiu que s'inicià amb caràcter d'emergència per tal de resoldre l'allotjament de les persones d'aquest col·lectiu i que, en una segona fase, va buscar la manera de facilitar la seva inserció laboral.

Vam atendre persones –majoritàriament homes provinents de països subsaharians, sobretot de Nigèria, Sierra Leone i Ghana– adreçades a Càritas pel Departament d'Immigració de la Generalitat de Catalunya.

Es tractava de persones amb un perfil laboral baix –moltes no tenien estudis o només havien cursat estudis primaris– i calia treballar prèviament qüestions com l'idioma, les habilitats personals i socials i, finalment, les competències laborals. Amb tot aquest treball, anaren sorgint altres necessitats que es van haver de cobrir per poder realitzar un itinerari d'inserció positiu. En paral·lel, a CDB vam fer una tasca de prospecció d'empreses disposades a contractar aquestes persones. El resultat fou que la majoria d'aquestes persones es van inserir laboralment, principalment en l'agricultura, la construcció i empreses de serveis.

Seguint el fil dels resultats de la recerca i amb un bagatge considerable a l'esquena, darrerament a CDB hem intensificat l'acció per millorar la inserció sociolaboral, sobretot amb la posada en marxa del **Servei d'Acompanyament a l'Ocupació Feina amb Cor** el 2013. Es tracta d'un instrument d'acompanyament intensiu i personalitzat a persones que fa temps que van quedar excloses del mercat laboral per diferents motius.

Aquest acompanyament comprèn tant la definició de l'objectiu professional, com la cerca de feina i, si s'escau, el suport per a mantenir-la en persones sense impediments insalvables per treballar (edat, situació legal, idioma, dependència o condició psicològica) que estiguin motivades, siguin aturades de llarga durada, tinguin càrregues familiars, hagin exhaurit o estiguin a punt d'exhaurir la prestació o el subsidi per desocupació i/o estiguin en risc d'exclusió social.

També contribueix a aflorar llocs de treball als quals puguin optar els i les participants, i proporcionar el suport per tal que la relació amb l'empresa sigui positiva i el més duradora possible.

Precisament, el passat mes de març va veure la llum l'informe "**Nedant a mar obert. Una resposta social al mercat de treball**", en el qual es fa una anàlisi del context laboral actual, s'explica l'acció de CDB en aquest camp i s'hi presenta la valoració de l'impacte que el Servei d'Acompanyament a l'Ocupació ha tingut des de la seva implantació.

Igualment a partir de l'anàlisi, i tenint en compte la situació socioeconòmica del país en el període de crisi en el qual estem immersos des del 2008, es va detectar la necessitat de cercar noves formes d'intervenció que ajudessin a trencar amb el cicle de transmissió intergeneracional de la pobresa, a reduir l'elevada taxa d'abandonament o fracàs escolar, a promoure la inclusió activa de grups vulnerables i a prevenir la pobresa que afecta, especialment, la petita infància.

En aquest context, l'any 2011 a CDB ens proposàrem definir una nova línia de treball orientada a contribuir decisivament a l'eradicació de la pobresa i l'exclusió social, el projecte **Paidós**.

Les claus d'aquest projecte són l'atenció integral a la família, utilitzant mètodes i estratègies d'intervenció que fomenten les habilitats i capacitats de les persones per sortir d'una situació de dificultat a través de l'acompanyament i *co-responsabilitat* en el procés de millora personal i familiar. Un model d'atenció preventiu que permet detectar les causes i no sols els problemes, i que és capaç de modificar les estructures generadores de l'exclusió social. Que implica tota la xarxa comunitària per fer front a les situacions d'exclusió social, des de les administracions, les entitats públiques i privades i la ciutadania en general, per facilitar el procés de canvi. I que crea mecanismes que permeten conèixer, amb profunditat, l'impacte social del servei i amb intervencions coordinades pels diferents agents.

Com hem vist en diversos informes i des de diverses perspectives, tenir un habitatge és una condició indispensable per al desenvolupament de la vida de les persones i de les famílies, i per al manteniment de la seva dignitat humana i, com els darrers anys, les polítiques d'habitatge al nostre país s'han orientat a la compra, deixant de banda la protecció social a l'habitatge.

En aquest context, la tasca de CDB per aconseguir l'estabilitat residencial de les famílies a les quals atenem, per tal de millorar les seves condicions de vida implica intentar evitar que perdin la seva llar.

Així, el setembre de 2011 vam crear el **Servei de Mediació en Habitatge (SMH)**, per prevenir l'exclusió social residencial que pot provocar la pèrdua de l'habitatge en aquelles famílies en mora, o en risc d'entrar en mora, en relació al pagament del seu lloguer o del seu préstec hipotecari.

Però també implica que les persones puguin accedir a una llar si ja l'han perduda. I amb aquesta intenció els últims anys hem intensificat les respostes de caràcter residencial: amb un parc d'habitatges de lloguer social més gran, una col·laboració més fluida amb la Fundació Foment de l'Habitatge Social (promoguda per Càritas) i un desplegament de recursos per donar solució als múltiples problemes familiars relacionats amb l'habitatge, com ara els pisos compartits o el pagament de lloguers i de factures de serveis bàsics (llum, gas i aigua), entre d'altres.

Com hem vist en diversos informes i des de diverses perspectives, tenir un habitatge és una condició indispensable per al desenvolupament de la vida de les persones i de les famílies...

Diagnosi i prospectiva

Fins ara hem vist com a partir d'informes i avaluacions s'ha anat construint i modificant l'acció social de la institució al llarg dels anys. Encara tenim, però una altra via, instada a proposta del Consell de CDB: els Grups de Diagnosi i Prospectiva.

Es tracta de grups de treball temporal, formats tant per membres de la institució (consellers i tècnics), com per diferents experts de l'àmbit universitari, vinculats a CDB pels seus valors. Aquests grups han treballat segons els anys la situació de l'habitatge, la infància, la situació laboral...

Els seus objectius són promoure un espai on poder interpretar la realitat social en el marc de crisi econòmica i social; enquadrar la realitat quotidiana de les persones que atenem dins un context més ampli; conceptualitzar què està passant, econòmicament i social; fer una prospectiva a curt i mitjà termini i promoure propostes d'acció eficaces per a la població més necessitada davant les dificultats dels serveis socials públics per fer front a les necessitats més immediates. Alguns dels projectes que hem iniciat els últims anys s'han promogut arran de les reflexions originades en aquests grups.

Satisfer necessitats. Necessitats que són drets

Què tenen en comú els resultats que posen en evidència totes aquestes recerques? Doncs que sovintaja la vulneració dels drets, especialment els drets de les persones empobrides i més fràgils de la nostra societat.

Les persones en situació de pobresa, normalment pel fet que necessiten o reben ajudes, estan sempre sota l'ombra de la sospita. Són sospitoses de gastar inadequadament els pocs recursos que tenen, de no saber-se administrar, de no saber prioritzar, de ser les causants de la seva situació.

Però en fer aquests judicis, no som conscients que les persones en situació de pobresa reben els mateixos missatges consumistes que la resta, i que els canvis socials han introduït altres necessitats més enllà de les que Abraham H. Maslow⁵ definia en la seva famosa piràmide.

Estem d'acord que la qualitat de vida de les persones ve determinada per la satisfacció de les seves necessitats fonamentals. Però quines són aquestes necessitats fonamentals? Estan jerarquitzades? Qui decideix quines són prioritàries? És possible satisfer-les totes?

Com dèiem, un cop superada la teoria de Maslow, hem d'abordar la qüestió des d'una altra perspectiva, i la que millor s'adequa –a parer nostre– a l'enfocament del treball social a CDB és el desenvolupament a escala humana (DEH) de Manfred Max-Neef⁶.

Les persones en situació de pobresa, normalment pel fet que necessiten o reben ajudes, estan sempre sota l'ombra de la sospita.

⁵ https://ca.wikipedia.org/wiki/Pir%C3%A0mide_de_Maslow [consultat el 2 de febrer de 2016].

⁶ MAX-NEEF, Manfred. *Desarrollo a escala humana*. Editorial Nordan-Comunidad. Montevideo: 1993.

No només hem de descobrir les necessitats més bàsiques, sinó també l'afecte, la llibertat, el lleure, la creació, l'espiritualitat...

Des d'aquesta perspectiva, qualsevol necessitat humana no resolta (afecte, participació, lleure, enteniment...) és pobresa.

Com diu el sociòleg Albert Sales, "quan la situació comporta perdre la capacitat d'elecció (no es pot triar què menjar o quina roba posar-se), quan no es poden fer plans i s'ha de viure al dia, permetre's petits "luxes" -llegeixi's drets- és una forma de conservar el seny". I des d'aquest punt de vista, també hi té un paper el treball social.

Per a CDB això ha suposat fer un salt conceptualment, ampliant la mirada des dels drets socials als drets humans: la concepció de Dret l'entendem com allò que ens pertoca simplement pel fet de "ser" independentment que "altres" ens ho vulguin reconèixer. Això vol dir que no només hem de descobrir les necessitats més bàsiques, sinó també l'afecte, la llibertat, el lleure, la creació, l'espiritualitat... I, al mateix temps, deixar de veure-les només com a necessitats per atendre a les potencialitats que suposen.

Vivim en una realitat que permanentment amenaça els nostres drets. És una realitat que afecta totes les persones, i per això ens ha d'esperonar per fer un millor acompanyament de les persones en situació més vulnerable, perquè som capaces de posar-nos al seu lloc, perquè en qualsevol moment podem estar al seu lloc.

En aquest acompanyament és molt important la participació de la persona acompanyada, deixar que prengui les seves decisions, bo i sabent que té dret a equivocar-se.

Orientar la nostra línia d'acció en aquest sentit suposa incorporar indicadors que ens ajudin a mesurar l'acompliment dels drets i que tinguin en compte la vivència real de les situacions d'exclusió per tal que l'anàlisi sigui més fiable; crear els serveis des de la perspectiva dels drets, deixant de banda les actituds paternalistes i qüestionant la nostra intervenció amb una mirada crítica. Però sobretot, sabent que no fem una intervenció sobre la realitat dels altres, sinó sobre la nostra realitat, perquè els drets són de totes les persones.

Treballar des de la perspectiva dels drets suposa, també, canalitzar queixes, reclamacions i denúncies de lleis que es vulneren, per diferents vies (administrativa, judicial, comunicació...).

Hi estem treballant, creiem que és el camí, però està per veure com ho podem materialitzar en recursos i serveis.

Un futur amb drets

Ja hem posat fil a l'agulla, i hem començat, des del Programa Sense Llar i Habitatge, engegant un projecte que acabem de definir i batejar com a **Acompanyament en drets**. Es pretén dotar de contingut jurídic l'acompanyament de les persones més vulnerables que atensem, les persones sense sostre, per tal d'assessorar-les i estar al seu costat en aquelles qüestions de caràcter legal i administratiu que puguin afectar el seu dia a dia.

A més, aquest acompanyament no es limitarà únicament a temes i qüestions de caràcter legal sinó que s'estendrà a l'execució

d'aquells tràmits i l'exercici d'aquelles accions necessàries davant les administracions públiques, els jutjats i altres organismes públics.

El dret de les persones sense llar a la seguretat de vida que garanteixi la seva integritat física i psíquica, qüestions relatives a sancions administratives, detencions il·legals, compliment de les ordenances municipals, exercici i reconeixement de drets com el de sufragi universal, a l'assistència sanitària, accés a la justícia gratuïta afecten els destinataris d'aquest projecte que en la majoria d'ocasions no disposen dels coneixements ni dels mitjans per a poder-los exercir.

Vivim en una realitat en la qual cada dia veiem amenaçats els nostres drets, i com els exercim afecta directament la manera com ens posicionem dins la societat on vivim, configura què som com a comunitat. Per això com a CDB rebutgem qualsevol mesura que suposi una restricció en l'accés als drets de qualsevol persona i que conculqui el principi d'igualtat, perquè tenim la convicció que només així es farà justícia. Hi anem treballant.

Bibliografia

CÀRITAS DIOCESANA DE BARCELONA:

- *Canvis en l'habitatge i salut en població vulnerable. Seguiment d'una mostra de persones ateses per Càritas Diocesana de Barcelona.* Barcelona, octubre 2015. <http://www.caritasbcn.org/sites/default/files/informesophie.pdf> [17/02/2016]
- *Infància, el seu benestar, el nostre objectiu.* Barcelona, desembre 2014. <http://www.caritasbcn.org/sites/default/files/Informe%20infancia-Nadal%202014.pdf> [17/02/2016]
- *L'habitatge, un factor d'exclusió social.* Barcelona, desembre 2007. http://www.caritasbcn.org/sites/default/files/Infrome_caritas.pdf [17/02/2016]
- *Llar, habitatge i salut. Acció i prevenció residencial.* Barcelona, desembre 2013. http://www.caritasbcn.org/sites/default/files/INFORME%20HABITATGE_2013_DEF_RD.pdf [17/02/2016]
- *Habitatge: Luxe o necessitat?* Barcelona, novembre 2003. <http://www.caritasbcn.org/sites/default/files/Nov2003CAT.pdf> [17/02/2016]
- PLUJÀ, Marta. *Amb sostre i sense llar. Efectes de l'habitatge precari sobre la vida de les persones. Un esment especial a les famílies amb fills.* Barcelona: desembre 2010. <http://www.caritasbcn.org/sites/default/files/Caritas%20Amb%20llar%20i%20sense%20sostre.pdf> [17/02/2016]
- *Un Consens Social per a un futur de ciutadania.* Barcelona, desembre 2005. <http://www.caritasbcn.org/sites/default/files/2005enCAT.pdf> [17/02/2016]
- *Un futur per a tothom: La dignitat en el treball.* Coordinat per JOLONCH, Anna i LUNA, Luis Miguel. Barcelona, desembre 2004. <http://www.caritasbcn.org/sites/default/files/2004enCAT.pdf> [17/02/2016]
- *Vides Trencades. Pobresa i salut precària: una visió des de Càritas.* Coordinat per JOLONCH, Anna. Barcelona, desembre 2007. <http://www.caritasbcn.org/sites/default/files/Dic2007.pdf> [17/02/2016]

Altres:

- LA SANTA SEU. *Compendi de la Doctrina Social de l'Església.* http://www.vatican.va/roman_curia/pontifical_councils/justpeace/documents/rc_pc_justpeace_doc_20060526_compendio-dott-soc_sp.html [17/02/2016]
- MAX-NEEF, Manfred A. *Desarrollo a escala humana. Conceptos, aplicaciones y algunas reflexiones.* Editorial Nordan-Comunidad. Montevideo: 1993. ISBN 84-7426-217-8
- SALES, Albert. *Sobre com "els pobres" malgasten els diners.* 6 de juliol de 2015. Publicat originalment en castellà al blog *Vagos, maleantes, putas e inmigrantes* el 02/07/2015. <https://albertsales.wordpress.com/2015/07/06/sobre-com-els-pobres-malgasten-els-diners/> (17/02/2016)
- VALIÑO, Vanesa. *Defensar i repensar els drets socials en temps de crisi.* Observatori DESC. Barcelona: 2009. Dipòsit legal B-15529-2010.